

ver Tønseths og statsadvokatens, og uttalelsen ble innhentet telegrafisk.

Departementet kan vel neppe lastes for at komitemedlemmene ikke leste telegrammet før den 12. august. Det ble nemlig avlevert ved bud i Stortinget lørdag 10. august, men da var ikke hr. Leirfall — og det er vel forklarlig — til stede. Dette er grunnen til at telegrammet ikke ble lest før den 12. august.

Leirfall: Ja, det finst jo også noko som heiter telefon, og det kunne jo ha vore nokså nærliggjande for departementet når det får eit telegram der det blir bedt om svar i løpet av to timar, å underrette komiteen straks, og så telegrafere tilbake.

Dette uttrykket sist i telegrammet — «consult Tonseth» — behøver vel ikkje å takast i den forstand som hr. Løberg har søkt å gjere det no.

Og så vil eg gjerne endå ein gong borti statsministeren. Om han av og til føler seg litt forarga over tonen, så får han gjere som enkelte av oss andre må gjere når uttrykka blir for grove: Han får saksøkje avisa.

Presidenten: Hr. Gunnar Alf Larsen har ett minutt.

Gunnar Alf Larsen: Nå har jeg da endelig fått oppklart den misforståelsen som jeg har vært oppe på talerstolen tre ganger for å få oppklart.

Så var det dette med gassfaren. Om dette står det i mindretallets merknader bl. a.:

«Under disse omstendigheter burde arbeiderne vært trukket tilbake i samsvar med sikkerhetsforskriftene.»

Nå er det slått fast, så vidt jeg kan skjønne, at de var det, og så er da mitt spørsmål: Hva har hr. Leirfall å si til dette?

Presidenten: Hr. Leirfall har 20 sekunder.

Leirfall: Det er på ingen måte bevist at arbeidarane vart trekte tilbake frå heile det området av gruva der det var konstatert usedvanleg gassmengd.

Presidenten: Tiden for replikkordskiftet er ute.

Statsminister Gerhardsen: Slik som denne saken har utviklet seg, og med det klare mistillitsforslaget som det borgerlige mindretall har samlet seg om, er det naturlig for meg i dette innlegget å legge hovedvekten på den politiske siden av saken. Men først må jeg få si litt om den ulykken som er utgangspunktet for den politiske aksjonen, og komme litt inn

på de fem punktene som mindretallet bygger sitt mistillitsforslag på.

Både den siste ulykken i november i fjor og de tidligere ulykkene i Kings Bay-gruvene måtte gjøre et dypt inntrykk på alle. Det følger også en særlig uhygge med ulykker i kullgruver. En må beundre dem som tar på seg et så farefullt og slitsomt arbeid.

I alle land var det underlig nok lenge slik at gruvearbeiderne, og særlig kullgruvearbeiderne, var av de dårligst lønte og de fattigste av alle. I årene etter krigen har forholdene for så vidt endret seg. Arbeidstiden i gruvene er blitt kortere, lønningene høyere, og arbeidsforholdene bedre. Jeg vil tro at noe av forklaringen på denne bedringen er at staten har overtatt driften av kullgruvene i de fleste land i Europa.

Jeg har hatt anledning til å gå gjennom kullgruver i Tyskland og England, og jeg har vært nede i kullgruvene på Svalbard og også fått et inntrykk av de forhold som de lever og arbeider under i disse små isolerte og særegne gruvesamfunn. Dette har ført til at jeg har interessert meg særlig for forholdene på Svalbard. I det møtet der kommunalministeren opplyste at rapporten fra Tønseth-kommisjonen var levert, bad jeg de respektive statsråder gå gjennom rapporten så snart den forelå trykt, og undersøke hva som kunne og burde gjøres fra deres side for å rette på misforhold og hindre nye ulykker, både i Kings Bay og i andre norske gruver. Det falt meg ikke den gang inn at rapporten skulle bli signalet til en av de mest omfattende politiske aksjoner som vi har hatt i vårt land på mange år.

Det er ellers påfallende at de borgerlige partiene like før og nå under stortingsbehandlingen har endret den hovedbegrunnelse de gir for mistillitsforslaget mot Regjeringen. Helt til for noen få dager siden ble kravet om regjeringsskifte begrunnet med selve ulykken i Kings Bay den 5. november 1962 og Tønseth-kommisjonens rapport. Stilt overfor den klare påvisning fra flertallet i komiteen om at årsaken til ulykken ikke er klarlagt og ansvaret for ulykken foreløpig heller ikke kan legges på noen bestemt, har mindretallet forstått at denne begrunnelsen ikke lenger er holdbar. Derfor forkynte de borgerliges ordfører, hr. Knudson, i fjernsynet forleden dag og i Stortinget i dag at mistillitsforslaget ikke ble begrunnet med ulykken, men med de feil og forsettigheter som rapporten etter mindretallets oppfatning har klarlagt. Like fullt bygger mindretallet i det vesentlige sin innstilling og sin argumentasjon på Tønseth-kommisjonens rapport.

Den borgerlige fraksjon har i fem punkter summert opp sin kritikk mot Regjeringen. Jeg

vil gjerne få si litt om hvert enkelt punkt. Det vil dessverre delvis bli litt gjentakelse av det som blant andre hr. Watnebryn var inne på, men for sammenhengens skyld vil jeg gjerne ta det hele med.

I punkt 1 hevdes det at Regjeringen ikke i tilstrekkelig grad har holdt seg underrettet om forholdene i Kings Bay og heller ikke vist tilstrekkelig initiativ for å få rettet opp sikkerhetsmessige svakheter.

La meg til dette si at bergmesteren hvert år sendte departementet befaringsrapporter. Disse rapporter sier at sikkerhetsforholdene var i orden. Industridepartementet har også gjentatte ganger i løpet av de siste år spurt bergmesteren — altså Arbeidstilsynets representant på Svalbard — direkte om sikkerhetsforholdene var i orden, og fått bekreftende svar. Dette har bergmester Welde så sent som 5. januar 1963 bekreftet i brev til Industridepartementet.

Hvert år reiste tjenestemenn fra departementets bergvervskontor til Svalbard for blant annet å konferere med bedriftsledelsen og bergmesteren om sikkerhetsforholdene. På den måten fikk industriministeren hvert år opplysning om at bedriftens forhold til sikkerhetsforskriftene var i orden.

Industriministeren burde ha sendt en ekspert og ikke en departementsfunksjonær, sa hr. Knudson. Den departementsrepresentant som de fleste år besøkte Svalbard, var sjefen for departementets bergvervskontor. Han er selv bergvervsingeniør. Statsråden visste også at selskapets styre hvert år var i Ny-Alesund for å forvise seg om at forholdene var i orden. Industriminister Holler besøkte Kings Bay så sent som i juli 1962, altså fire måneder før ulykken. Han konfererte med bedriftsledelsen, bergmesteren og arbeiderne og fikk forsikringer om at sikkerhetstiltakene var i orden.

En rekke stortingsmenn, blant dem flere borgerlige representanter, har besøkt Kings Bay uten — så vidt meg bekjent — noen gang å si fra at de hadde noe å si på sikkerhetsforholdene.

Hr. Knudson sa at ingen stortingsrepresentant kan kontrollere om de 141 punkter i sikkerhetsforskriftene ble overholdt. Nei, det har hr. Knudson rett i — ikke noen stortingsrepresentant, ikke noen statsråd. Det er Arbeidstilsynet som har til oppgave å kontrollere at forskriftene blir overholdt. Men de stortingsrepresentanter som var på Svalbard, hadde vel muligheter for å snakke med folk, med arbeidere og bedriftsledere og med bergmestere, for å få vite om sikkerhetsforholdene var i orden — ja, jeg er sikker på at de gjorde det. Men så vidt jeg forstår, fikk også de inntrykk av at alt var i orden. Regjeringen måtte ha lov

til å legge en viss vekt på at ingen av de stortingsrepresentanter som i årenes løp har besøkt Svalbard, kom tilbake med kritikk av forholdene der.

Jeg synes man må ha lov til å si at statsråden gjorde alt det man med rimelighet kunne forlange av ham, for å skaffe seg visshet om at departementets og Stortingets forutsetninger om sikkerhetsforholdene var oppfylt.

I punkt 2 sier den borgerlige fraksjonen at Regjeringen ikke har «sørget for at gruvedriften ved Kings Bay foregikk med tilstrekkelig utdannet personell».

Her søkes altså en samlet regjering gjort ansvarlig for hvordan en bedrifts daglige ledelse legges an.

Det må være klart for alle at det å sørge for tilstrekkelig utdannet personell påhviler selskapets ledelse, det vil si styre og administrasjon. Statsråden kan ikke, og skal ikke, overta styrets og bedriftledelsens funksjoner. Styret hevder at det har forsøkt å skaffe seg flere bergingeniører, men det har ikke lyktes. Om styret har gått tilstrekkelig effektivt inn for denne oppgaven, f. eks. ved å tilby bedre vilkår, det tør ikke jeg ha noen formening om, men det bør klarlegges gjennom de fortsatte undersøkelser.

I punkt 3 anklages Regjeringen for at den ikke har sørget for at Arbeidstilsynet har tilstrekkelig personale med innsikt i gruvedrift.

Til dette er å svare at Arbeidstilsynet er et frittstående, selvstendig direktorat. Når Arbeidstilsynet etter arbeidervernloven er organisert som et selvstendig direktorat, er det for å understreke dets uavhengighet av private og offentlige arbeidsgivere. Direktoratet har ikke fremmet noe forslag overfor Regjeringen om bevilgning til økt personell med gruve teknisk innsikt, som Regjeringen har avvist.

I punkt 4 bebreides Regjeringen at det ikke i tide ble utferdiget endelige sikkerhetsforskrifter for Svalbard-gruvene.

Jeg har ikke noe imot å innrømme at jeg synes det tok lang tid å få utferdiget forskriftene, men alle opplysninger som foreligger for Stortinget, viser at det for Arbeidstilsynet har vært et meget møysommelig og innviklet arbeid å utforme generelle sikkerhetsforskrifter som skulle anvendes på meget forskjellige gruveanlegg. Det som imidlertid både forklarer og forsvarer at man tok tiden til hjelp, er at det ble avtalt som en forutsetning mellom Arbeidstilsynet og bedriftene at de foreløpige utkast skulle betraktes som gjeldende inntil de var endelig vedtatt. Sikkerhetsforskriftene ble utformet i 141 punkter, og de bygde på erfaringer både fra gruveanlegg på Svalbard og fra gruvedrift i en rekke

av de store industriland. Den tidligere kommunalminister, Andreas Cappelen, vil for øvrig belyse disse spørsmål nærmere.

I punkt 5 kritiserer opposisjonen det forhold at en departementsråd er formann i styret for et statsaksjeselskap, og at dette har satt bergmesteren i et avhengighetsforhold til departementsråden.

Stortinget får hvert år en melding om de bedrifter hvor Industridepartementet har interesser som eier eller aksjonær, blant dem Kings Bay. På den måten fikk Stortinget allerede i 1960 beskjed om at departementsråd Skjerdal var blitt formann i styret. Under Stortingets behandling av meldingen kom det ingen innvending mot dette ut fra sikkerhets-hensyn.

Regjeringen er imidlertid selv blitt oppmerksom på at det ikke er noen heldig ordning at departementenes øverste embetsmenn er formenn eller styremedlemmer i statsaksjeselskaper som sorterer under departementet. Regjeringen har i en melding til Stortinget den 10. mai meddelt at ordningen vil bli endret. Denne melding er senere trukket tilbake fordi Regjeringen ønsker å fremme en ny melding som strammer bestemmelsene ytterligere.

Den borgerlige fraksjon sier til slutt:

«De fem punkter . . . viser en klar svikt i forhold til de betingelser som i 1956 ble satt for gjenopptagelse av gruvedriften ved Kings Bay.»

Jeg mener å ha påvist at de fem punkter ikke viser noen svikt fra statsrådenes side eller fra Regjeringens side. Statsrådene Sjaa-stad og Holler har hatt som utgangspunkt for sin håndtering av Kings Bay at de hadde særlig plikt til aktsomhet, og de har oppfylt denne plikten.

Hr. Knudson sa om bergmester Weldes dobbeltstilling: Jeg kan tenke meg at Welde gjerne ville få et bergmesterembete her i landet, men for å få det, var det nødvendig at han stod i et godt forhold til statsråden, departementsråden og sjefen for bergverkskontoret. —

Hr. Knudson vil altså ha det til at bergmester Welde av hensyn til sin egen karriere unnlot å gjøre det som var hans embetsplikt. Er ikke dette en ganske grov insinuasjon, for øvrig til to sider, både mot bergmesteren og mot statsråden og embetsmennene i departementet?

Det har alltid vært Regjeringens hensikt å sende Stortinget en særskilt melding om Kings Bay-ulykken på grunnlag av Tønseth-kommisjonens rapport. Dette fikk også Stortinget uttrykkelig beskjed om allerede under interpellasjonsdebatten 28. februar. Men når

opposisjonen hevder at Regjeringen straks burde ha orientert Stortinget om Tønseth-kommisjonens rapport, vil jeg gjerne presisere følgende:

Det dreier seg om en kommisjon som Regjeringen oppnevnte for å undersøke en alvorlig og vanskelig sak. Da ville det vært et urimelig forlangende at Stortinget skulle få rapporten oversendt før Regjeringen selv hadde behandlet den, ja, før Regjeringen overhodet hadde hatt anledning til å sette seg inn i den. Riktig og vanlig framgangsmåte er at før en sak sendes til Stortinget, skal Regjeringen ha behandlet den på forsvarlig måte. Det er Regjeringens rett, og det er dens plikt. Jeg har lyst til direkte å spørre om hvordan det skulle ha vært mulig for Regjeringens medlemmer å sette seg inn i rapporten og å behandle den i den siste arbeidsuke Stortinget hadde, fra 14. til 20. juni? Det var en hektisk uke for Stortinget og for Regjeringen, med lange kveldsmøter.

I virkeligheten har vel opposisjonen nå erkjent at Regjeringen trengte atskillig mer enn noen dager for å behandle denne sak. Det ligger i selve begivenhetsforløpet. Da Stortinget den 20. juni enstemmig bad Presidentskapet om å sørge for at oppløsningen av Stortinget ble utsatt, var det underforstått at Regjeringen skulle få tilstrekkelig tid til å behandle saken og utarbeide en stortingsmelding. Regjeringen sendte som kjent saken til Stortinget 15. juli. Senere er det gått flere uker, fordi også Stortinget trengte tid.

Alt dette er ubestridelig. Men så sier opposisjonens talsmenn at Stortinget kunne ha fått en foreløpig orientering, for eksempel ved at rapporten på uformell måte ble omdelt til representantene. Hva så? Hva skulle Stortinget da ha gjort med rapporten? Uten noen tilråding fra Regjeringen. Uten noen komiteinnstilling. Uten at representantene hadde hatt tid og anledning til å sette seg forsvarlig inn i rapporten. Ville det under slike omstendigheter ha vært mulig for Stortinget å drøfte rapporten og trekke konklusjoner på grunnlag av den? Svaret må være nei, og det svaret gav hr. John Lyng klart allerede den 20. juni. Han sa:

«— — — Jeg tror hele denne saken nå egner seg til en mest mulig omhyggelig, inngående og samvittighetsfull, men dog rolig og nøktern vurdering.»

Men, sier opposisjonen, Regjeringen kunne ha sørget for å nevne rapporten da Stortinget den 18. juni behandlet koksverksaken, og da det den 19. juni bevilget 3 mill. kr. til Kings Bay. Javel, fra Regjeringens side kunne det vært sagt noe, og det måtte da i tilfelle ha vært omtrent som følger: Det vil være

1963. Em. 20. august. — 1) Eksplosjonsulykken på Svalbard (Ny Ålesund)
5. nov. 1962. 2) Kings Bay Kull Comp. A/S

(Statsminister Gerhardsen)

kjent for Stortinget at Tønseth-kommisjonens rapport kunne ventes i disse dager. Sorenskriver Tønseth opplyste dette i radio i begynnelsen av måneden. Rapporten er nå innlevert til Kommunaldepartementet. Regjeringens medlemmer har ennå ikke lest den, og Regjeringen har ikke hatt anledning til å behandle den. Det er imidlertid på det rene at kommisjonen retter sterk kritikk mot selskaps styre, bedriftsledelsen, Arbeidstilsynet og bergmesteren. Regjeringen vil så snart som mulig og etter at de kritiserte har hatt anledning til å uttale seg, sende Stortinget en melding om saken. Rapporten har imidlertid ingen betydning for de avgjørelser som Stortinget nå skal treffe om Koksverket og Kings Bay. Rapporten gjelder nemlig det gruvefelt hvor ulykken inntraff, og hvor driften er innstilt. — Omtrent slik kunne det vært sagt. Slik denne saken har kommet til å utvikle seg, er det nå lett å se at dette burde vært gjort.

Kommunaldepartementet sendte rapporten til pressen den 19. juni, seks dager etter at den var mottatt. Det er vanlig å offentliggjøre rapporter og utredninger når de foreligger trykt. Dette har aldri tidligere vært regnet som noen tilsidesettelse av Stortinget og kan heller ikke være det i dette tilfelle. Men jeg kan være enig i at rapporten — som mindretallet antyder — på uformell måte kunne ha vært omdelt til stortingsrepresentantene samtidig som pressen fikk den. Dette gav jeg også uttrykk for i Stortinget den 20. juni. Men jeg vil gjerne legge til at det ville ha vært en uvanlig framgangsmåte.

Jeg vil ikke unnlate å nevne at det kunne anføres gode argumenter mot i det hele tatt å offentliggjøre rapporten i juni måned. Det kunne anføres at man av hensyn til de personer og instanser som var gjenstand for sterk kritikk i en alvorlig sak, burde ha ventet med å offentliggjøre rapporten inntil Regjeringen hadde kunnet utarbeide en melding til Stortinget.

For øvrig skulle det vel være klart for alle at vi i denne sak har å gjøre med et uheldig forløp av begivenheter. Det er selvsagt uheldig at Tønseth-kommisjonens rapport kom like mot slutten av stortingssesjonen og samtidig med begivenheter som hadde satt sinnene i kok. Jeg finner det også forståelig at statsråd Hollers avskjedssøknad to dager etter det dramatiske møte om koksverksaken kunne virke som et sjokk. La meg si at hans avskjedssøknad kom like overraskende på hans kolleger i Regjeringen og på meg personlig. Men når mange aviser har tolket avskjedssøk-

naden som en innrømmelse av et medansvar for ulykken i Ny-Ålesund, må jeg bestemt tilbakevise dette. Det framgår klart av hans brev til Kongen at begrunnelsen var en annen. Begrunnelsen var at den fortsatte og avsluttende behandling av saken burde foregå under en annen industriminister. For å si det på en annen måte: Statsråd Holler søkte avskjed fordi han mente at dette ville lette en objektiv saksbehandling.

Dersom opposisjonspartiene får sin vilje i denne saken, så er det første gang i Norge og sannsynligvis første gang i verden at en nasjonalforsamling feller en regjering på grunn av en ulykke i en offentlig bedrift.

Jeg har i denne tiden ofte spurt meg selv: Hva kunne industriministeren og hva kunne kommunalministeren ha gjort for å hindre ulykken? Nå spør jeg opposisjonen. Og jeg ber om å få et svar — ikke talemåter, men konkret: Hva skulle de ha gjort utover det de har gjort? Og jeg ber om å få vite av opposisjonen: Hva skulle utenriksministeren, landbruksministeren, handelsministeren og de andre regjeringsmedlemmer ha gjort for ikke å bli utsatt for den ærekrenkende anklage at de er medansvarlige for en ulykke som kostet mange menneskers liv? Hva skulle disse regjeringsmedlemmer ha gjort? Og jeg vil gjerne vite hva statsministeren skulle ha gjort. Hva er hans feil eller forsømmelser?

Det er sagt at ingen vil forlange at Regjeringens medlemmer selv skal gå ned i kullgruvene for å forvise seg om at alt er i orden. Men selv det har vi faktisk gjort. Alle de som har vært industriministre i årene etter krigen, har i sin statsrådstid besøkt Svalbard og gruvene der — Lars Evensen, Nils Handal, Gustav Sjaastad og Kjell Holler. I 1955 var jeg selv på Svalbard sammen med daværende industriminister Sjaastad. På mitt initiativ var også Landsorganisasjonens formann, Konrad Nordahl, med. Jeg gav uttrykk for et ønske om det fordi jeg mente at det var en fordel at de fagorganiserte arbeideres fremste tillitsmann skulle få anledning til å besøke og gjøre seg kjent med forholdene også i denne del av Norge. Vi besøkte både Store Norske og Kings Bay-gruvene og var nede i gruvene på begge steder. Vi snakket med ledelsen, og vi snakket med arbeiderne. De hadde saktens visse ting å klage over, men ingen klaget over sikkerhetsforholdene. Industriminister Kjell Holler var på Svalbard sammen med justisminister Haugland i fjor. De var også nede i begge gruvene. De snakket også med ledelsen, med arbeiderne og deres tillitsmenn, med sys-

selmann og bergmester. De hørte ingen klager når det gjaldt sikkerhetstiltakene. De, som vi, fikk på direkte spørsmål det svar at alt var i orden.

Jeg godtar ikke at herrerne John Lyng, Borten, Bondevik, Røiseland eller Gustavsen — og jeg kan gjerne ta med Leirfall og Engan — kjenner større ansvar for arbeidernes liv og helse enn jeg selv gjør, enn Kjell Holler og Andreas Cappelen gjør.

Hr. Ingvaldsen sa at det ville ha vært rimelig om Regjeringen hadde tatt sikkerhets-spørsmålene opp i Regjeringen som egen sak. Regjeringen skulle, sa han, ha forvisset seg om at disse sakene var i orden. Til det vil jeg si at dersom industriministeren eller kommunalministeren hadde fått opplysninger om at sikkerhetsforholdene ikke var i orden, så kunne det ha meldt seg spørsmål om å bringe saken inn for samlet regjering, men de to nevnte statsråder hadde all grunn til å gå ut fra at sikkerhetsforholdene var i orden. De mente å ha gjort det man med rimelighet kan forlange av dem for å forvise seg om at alt i så måte var som det skulle være.

Framtidige historikere vil nok se en fristende oppgave i å granske alt foreliggende stoff fra disse sommerukenes regjeringsstorm. De vil måtte prøve å finne forklaringen på at ellers sindige og kloke politikere så lett kunne miste evnen til nøktern vurdering av en situasjon og en sak. Nå bør en kanskje ta i betraktning at vi alle var trette og overarbeidet i de dagene da dette begynte. Men det alene kan ikke gi noen holdbar forklaring. Etter min oppfatning vil en ikke forstå noe av det hele dersom en ikke prøver å tenke seg inn i opposisjonens alminnelige politiske stilling og situasjon i etterkrigsårene. Talsmenn for disse partier har gitt uttrykk for at de nærmest har kjent det som om de har vært i en politisk håpløs situasjon. I valg etter valg har de satt kreftene inn for å få til et borgerlig flertall i Stortinget. Men hver gang ble de skuffet. Til sine tider håpet de på at Arbeiderpartiets stortingsgruppe skulle sprekke, og at noen av gruppas medlemmer skulle falle Regjeringen i ryggen, men også her ble de skuffet. De har forsøkt seg med samarbeid mellom alle de fire borgerlige partiene og mellom to eller tre av dem. Til andre tider opptrådte de hver for seg. Like lite hjalp det. De syntes de stod avmektige overfor det sterke og enhetlige arbeiderparti.

Så kom valget i 1961, da Arbeiderpartiet etter 16 år tapte stortingsflertallet. Men det ble heller ikke noe borgerlig flertall, og for så vidt var de borgerlige partier like langt. Men så kommer hr. Finn Gustavsen inn i bil-

det. Etter at han i forbindelse med Bakka-saken hadde gitt uttrykk for at han ikke ville ha alvorlige betenkeligheter ved å stemme arbeiderregjeringen ned, da åpnet det seg for første gang på 18 år en reell mulighet for en borgerlig regjering.

Under behandlingen av tilleggsbevilgningen til Koksverket den 18. juni i år meldte den første anledningen seg. De borgerlige hadde da lenge grunn til å tro at deres mistillitsforslag den gang skulle bli vedtatt, og det ble kjent at de i så fall var beredt til sammen å danne en ny regjering. Hva som var gått forut for denne plutselige enigheten, er ikke kjent utenfor de innviddes krets, men noe i retning av kontakt og forhandlinger må de ha hatt.

Det var ikke noen overraskelse at Høyre gjerne ville være med i en borgerlig samlingsregjering. Det har lenge vært Høyres mål. Av lett forståelige grunner vil det mest konservative parti verken ha prinsipielle eller politiske betenkeligheter ved et slikt samarbeid. Senterpartiet av i dag har det vel på samme måten. Men noe overraskende var det nok for mange at Venstre så plutselig hadde overvunnet sin gamle og inngrodde uvilje mot regjeringssamarbeid med Høyre. Og overraskende var det vel at Kristelig Folkeparti, som ble til nettopp fordi de var misfornøyde med alle andre partier, også var beredt til å gå med i en borgerlig samlingsregjering — Kristelig Folkeparti, hvis lokalorganisasjoner med én eneste unntakelse avviste ethvert samarbeid med andre partier så sent som ved stortingsvalget i 1961. Intet under at høyrepresen jubler over miraklet.

Det er sagt at det nå er nødvendig for de borgerlige partier å vise at de er i stand til å danne en regjering. Jeg kan forstå at de kjenner et slikt behov. Like til det siste har det nemlig vært vanskelig å forstå at de kunne være i stand til det. Selvfølgelig kan de finne fram til dyktige folk. Men det alene er ikke nok. En regjering må også ha et program, et program som de kan stå sammen om de partier som skal være representert i regjeringen. Før valget i 1961 gjorde de tre borgerlige mellompartiene et forsøk på å få til et program som skulle kunne være deres regjeringsprogram dersom valgresultatet skulle legge forholdene til rette for en slik løsning. Jeg vil tro at disse partiene selv vil være de første til å innrømme at det ikke var noe tilfredsstillende arbeidsgrunnlag for en regjering det de den gang ble enige om. Men de gjorde da iallfall et hederlig forsøk, selv om det langt på vei var mislykket. Nå spors det om det vil være lettere for de fire enn det var for de tre partier å bli enige om et politisk program. Og et

program må en regjering ha. Det vil ikke være nok bare å være uenig med Arbeiderpartiet.

I vår politiske historie etter 1884 har vi en rekke eksempler på at en regjering har søkt avskjed etter at en votering i Stortinget har gått den imot. Men det har gjerne vært voteringer over konkrete saker som i seg selv har gitt en retningslinje eller et program for en ny regjering. Det er ikke noen slik situasjon vi er oppe i nå. Jeg går ut fra at våre politiske motstandere ikke har ment å danne en regjering utelukkende på det grunnlag at så lenge den sitter, skal det ikke forekomme ulykker i statens gruver, ved jernbaner, ved veivesenet, ved statens kraftutbygging eller ved andre av de mange statsbedrifter og -virksomheter.

Det underlige er at de borgerlige partiene i årene etter krigen har stilt sine mistillitsforslag nettopp på saker som ikke anviser noe program for en ny regjering. Det gjelder Cuba-saken, det gjelder ansettelse av sjef for Politiskolen, det gjelder overføring av husmorskolene fra et departement til et annet, det gjelder koksverksaken, og det gjelder altså nå arbeidsulykken i Kings Bay.

Vi vet i dag at de fire borgerlige partiene er beredt til å danne en samlingsregjering. Vi vet at de er enige om og vil ha lett for å samarbeide om mange i og for seg viktige politiske spørsmål. Men vi vet også at de er uenige om mange viktige saker. Hvis det ikke var slik, hadde de vel ikke holdt det gående med fire forskjellige partier. Jeg tror det er mange alvorlig tenkende mennesker her i landet som gjerne vil vite hvordan en borgerlig regjering vil stille seg til de mange viktige saker som disse partier er uenige om.

Presidenten: Presidenten beklager å avbryte taleren, men den reglementsmessige tid er ute. Presidenten foreslår at møtet fortsetter inntil taler nr. 9 og eventuelt etterfølgende replikkordskifte er ferdig — og anser det bifalt.

Statsminister Gerhardsen: For første gang på 18 år — ja, vi kan vel si for første gang på 28 år — er de borgerlige partiene nå innstilt på å danne regjering. For de borgerlige politikere av i dag er det en ny og ukjent situasjon. Den stemning som i junidagene behersket de borgerlige politikere, smittet raskt over på storparten av den borgerlige pressen. Etter at Stortinget hadde gått fra hverandre, var det opposisjonspressen som med noen få unntakelser førte kampanjen videre. I to måneder har aktivistiske presseorganer for alle borgerlige partier ledet aksjonen mot Regje-

ringen og Arbeiderpartiet. I løpet av et døgn var det fastslått at det var Regjeringen som hadde ansvaret for ulykken i Kings Bay. Rapporten om den tragiske ulykken som ingen hadde funnet årsaken til, ble signalet til en politisk storm mot Regjeringen. Høyres fører, hr. John Lyng, sa riktignok i kringkastingen at man her ikke stod overfor noe politisk eller partipolitisk problem. Men han ble hurtig og grundig desavuert. Og fordi Kings Bay-ulykken øyeblikkelig ble gjort til en politisk sak med krav om at Regjeringen skulle gå, har det ikke vært mulig å få en saklig og fruktbringende debatt om de faktiske forhold ved gruve-driften på Svalbard og de erfaringer vi bør trekke av ulykken. Den borgerlige presse har gått langt over streken for anstendig journalistikk for å ramme Regjeringen, og det er forståelig at arbeiderpressen har tatt kraftig til gjennmæle.

I løpet av denne sommer har den borgerlige presse skapt en politisk atmosfære som jeg tror vil forgifte det politiske liv i Norge for lang tid framover. Det er kanskje de både her i stortingsalen og ute i folket som synes at dette er sterke ord. Ja, det er det. For de ordene som er brukt mot oss, mot landets regjering — ofte i skrikende overskrifter — har virket opprørende på meg, og jeg er sikker på at de ville ha virket opprørende på andre som hadde fått dem rettet mot seg.

Det er snart ikke den ting Regjeringen ikke er anklaget for. Den er direkte blitt gjort ansvarlig for de omkomne arbeidere i Kings Bay, den er blitt koplet sammen med Profumo-skandalen i England og spionsaken mot Wennerström i Sverige. Den er indirekte blitt stempet som en uærlig regjering. Ja, noen har til og med gjort det direkte. *Libertas*-bladet «NÅ» skrek det ut over hele første side: «Vi vil ha en ærlig regjering.»

Jeg tror at den borgerlige presse denne gang har skutt langt over målet, og at det også i borgerlige kretser gjør seg gjeldende en ganske sterk reaksjon mot denne form for pressede-batt.

I den «Vær Varsom» — plakat som Norsk Presseforbund har utferdighet for alle sine medlemmer, heter det:

«Det trykte ord er et mektig våpen. Misbruk det ikke! De skadevirkninger ubetenksomhet og feil fra pressefolkene side kan forårsake, går ofte videre og dypere enn noen på forhånd aner. Vis omhu og varsomhet, vis hensyn og ridderlighet! Det er ofte medmenneskers velferd det gjelder.»

Kloke og riktige og gode ord som særlig «Verdens Gang», som i sin redaksjon har den forrige og den nåværende formann i Norsk Presseforbund, bør legge seg på sinne.

Opposisjonen har gjort ulykken i Kings Bay til en partipolitisk sak, og den borgerlige presse har gjennom sin opptreden sørget for at dette er hamret inn i folks bevissthet. Derfor vil de borgerlige partier under denne debatt, under valgkampen og i mange år framover bli angrepet og kritisert fordi de lot seg friste til å utnytte en tragisk ulykke til partipolitiske formål. Hvordan de borgerlige partier enn stiller seg, vil de ikke kunne unngå denne kritikken. Ved hver eneste korsvei vil de møte den.

Hensikten med den felles borgerlige aksjon er å så mistillit til Arbeiderpartiets politikk og få et borgerlig flertall på Stortinget i 1965. Dette borgerlige flertall skal så endre den politiske kurs og gjennomføre et systemskifte.

Det striden egentlig gjelder, er altså den politiske kurs i landet. Denne stortingsdebatten vil påvirkes av det, og også bli et politisk oppgjør om de retningslinjer som landet styres etter, og om samfunnsutviklingen som nå gjennom lang tid og i sterk grad har vært preget av arbeiderbevegelsen.

Det norske Arbeiderparti har satt seg som mål å gjennomføre en gradvis omforming av det norske samfunn. Vi vil bygge et bedre samfunn — skritt for skritt — og i et tempo hvor flertallet av folket alltid er med oss.

Vi vil ha sterk vekst, både materielt og kulturelt. Men mye mer enn det. Vi skal fram til et samfunn hvor godene er rettferdig fordelt.

Også utenfor arbeiderbevegelsen vil det være mange som kan gi sin tilslutning til disse målene. Men vil man målene, må man også ville midlene. Og så snart det er spørsmål om å bruke de nødvendige midler, oppstår det politisk strid. Det har vist seg gang på gang, og på den måten får en belyst det avgjørende politiske skille mellom Arbeiderpartiet og de borgerlige partier. Arbeiderpartiet vil at samfunnets organer skal gjennomføre effektive tiltak for å påvirke samfunnsutviklingen.

Arbeiderpartiet har lagt vekt på å få gjennomført en betydelig utvidelse av den offentlige virksomhet for at samfunnet skal få et bedre herredømme over det økonomiske og sosiale liv. År for år har staten, fylkene og kommunene tatt opp nye oppgaver, og de driver i dag virksomhet på mange områder som for 20 eller 30 år siden tradisjonelt var overlatt til private. De borgerlige partier har motarbeidet denne utviklingen.

Den økonomiske og sosiale lovgivning er stadig blitt utbygd. Prisloven, arbeidervernloven, trygdellovgivningen, kredittlovgivningen og andre lover inneholder mange nye bestemmelser som næringslivet må rette seg etter. Bedriftene og arbeidsgiverne må i langt større utstrekning enn tidligere ta samfunns-

messige hensyn. Den private eiendomsrett har ikke lenger samme innhold som tidligere, den er blitt begrenset. En rekke av de lovbestemmelser det her dreier seg om, har møtt borgerlig motstand og ført til heftig politisk strid.

Regjeringen har utviklet et nært samarbeid mellom de offentlige myndigheter og organisasjonene, noe som har ført til mange tiltak som tilgodeser samfunnsmessige behov. De borgerlige partier har delvis godtatt denne siden av Arbeiderpartiets politikk fordi nærings- og arbeidsgiverorganisasjonene er med i samarbeidet, og fordi mange private bedrifter er sterkt interessert i et slikt samarbeid. Men ofte lager de borgerlige partier vanskeligheter også her. I sin tid måtte vi oppløse Det økonomiske samordningsråd, og hittil er det ikke lyktes å få et sentralt planleggingsråd med deltakelse fra næringslivet.

Ved de midler jeg her har nevnt, og ved andre midler, har de folkevalgte organer fått et bedre herredømme over samfunnsøkonomien og samfunnslivet for øvrig. Demokratiet er blitt styrket og utvidet. De borgerlige partier har motarbeidet denne demokratisering, som er en forutsetning for at de folkevalgte organer med hell skal kunne påvirke utviklingen.

Samfunnsmessig planlegging er en merkesak for Arbeiderpartiet, og det er en sak som har skaffet oss mange nye tilhengere. De borgerlige partier søkte lenge å latterliggjøre denne planleggingen og brukte ordet «planøkonom» som en nedsettende betegnelse. I de senere år har de borgerlige partier måttet slå retrett i dette spørsmålet, og det er forståelig fordi den samfunnsmessige planlegging er under utbygging i størstedelen av verden. Men det er ingen hemmelighet at retretten er kommet motvillig.

Andre av Regjeringens medlemmer vil komme inn på Arbeiderpartiets industripolitikk og distriktpolitikk, og for min del skal jeg begrense meg bare til noen få ord om dette.

Arbeiderpartiet vil føre en aktiv industripolitikk. Vi går inn for å styrke de statsbedrifter vi har, og for å reise flere når det er hensiktsmessig av nasjonale eller distriktsmessige hensyn. Samtidig går vi inn for et utstrakt samarbeid mellom staten, fylkene, kommunene og det private næringsliv for å løse viktige oppgaver i industripolitikken og dermed i distriktpolitikken.

Men om samfunnsomformingen vil jeg gjerne også ha sagt at arbeiderbevegelsen ikke ønsker forandringer for forandringenes egen skyld. Vi strever for å få et bedre samfunn og går inn for de forandringer som vi da synes er rasjonelle. Arbeiderpartiet har aldri hevdet, og vil ikke komme til å hevde, at det er ufeilbarlig. Men vi hevder at den kurs vi følger, i

hovedsaken er riktig. Vi vil alltid være villige til å drøfte om tingene kan gjøres bedre.

Vi venter ikke noen anerkjennelse fra dem som ønsker en annen kurs. Men for vår egen del vil vi framheve at det norske samfunn har gjennomgått dyptgående endringer i den lange periode hvor Norge har hatt arbeiderregjering. Arbeiderpartiet er kommet et godt stykke på vei mot de mål det har satt seg. Men ennå er det langt fram. Om store oppgaver er løst, så er det langt større oppgaver som venter. Vi ser det derfor slik at arbeiderbevegelsen fremdeles og i lang tid framover har en historisk misjon som ingen andre er i stand til å overta.

Den sak vi nå behandler, har aktualisert en rekke viktige oppgaver som Regjeringen etter min oppfatning bør ta opp: Regjeringen bør sørge for en omhyggelig vurdering av arbeidervernlovgivningen med forskrifter, og av arbeidstilsynet, med sikte på å få redusert antallet ulykker i alle grener av arbeidslivet og få klare ansvarsforhold. Regjeringen bør fremme lovforslag om statsaksjeselskapenes administrasjon og virkemåte. Videre trengs et særskilt stortingsvedtak om den konstitusjonelle kontroll med statsrådenes myndighetsområde. Regjeringen bør fremme lovforslag om de ansattes medbestemmelsesrett ved statsbedriftene, samtidig bør den utrede spørsmålet om lønnstakernes medbestemmelsesrett i private bedrifter. Regjeringen bør legge stor vekt på å bygge ut den samfunnsmessige planlegging, den offentlige virksomhet og lovgivningen slik at det økonomiske og sosiale demokrati blir utvidet. Også for øvrig bør Regjeringen ta skritt ved lovforslag, budsjettforslag og andre tiltak å sikre at samfunnsutviklingen går i sosialistisk retning, etter linjer og i et tempo som faller sammen med ønskene hos flertallet av folket.

Høyrepressen kaller det for et mirakel at de fire borgerlige partiene nå er blitt enige om å danne en samlingsregjering. Ja, det er kanskje litt av et mirakel at de nå er blitt enige, fra «Farmand» til «Dagbladet». Men det er ingen stor oppgave som har samlet dem, ingen stor idé, men en arbeidsulykke ved en statsbedrift. Miraklet er heller ikke strøe enn at selv en utenforstående kan konstatere stor svikt hos troppene bak de borgerlige politikere. Jeg har aldri opplevd at så mange borgerlige innstilte mennesker har gitt uttrykk for uenighet med, og skuffelse over, de borgerlige partienes holdning i denne sak. Om de borgerlige politikere ikke har en sterk fornemmelse av dette, så må de ha dårlig kontakt med sine egne.

Dersom de borgerlige stortingsrepresentanter nå skulle gjøre seg forhåpninger om at det er en tilsvarende svikt i Arbeiderpartiet og i

arbeiderbevegelsen, så kan jeg forsikre dem om at de tar feil. Sjelden eller aldri har arbeiderbevegelsen stått så samlet som den gjør nettopp nå, så fylt av vilje til innsats for sitt parti.

Det er hevdet at vi i Arbeiderpartiet tviholder på taburettene. Da kan det være fristende å svare at de borgerlige åpenbart ikke skyr noe middel for å få plass på de samme taburetter. Jeg bebreider dem ikke det. For partier og politikere som har oppgaver de gjerne vil ha løst, er det naturlig å prøve å få regjeringmakten. En annen sak er at det ikke kan være helt likegyldig på hvilken måte en regjering kommer til makten. En arbeidsulykke kan ikke være noe godt regjeringsgrunnlag.

Jeg vil gjerne si klart fra at Arbeiderpartiet ikke akter å trygle opposisjonen om å få beholde regjeringen. Men med samme rett som opposisjonen kjemper for å få regjeringen og for å vinne nye posisjoner, med samme rett vil vi kjempe for å forsvare vunne skanser og vinne nye.

Det er for øvrig en underlig politisk situasjon vi nå er kommet opp i. En fullstendig ny situasjon for den nåværende generasjon av aktive politikere. De fleste av Stortingets representanter er kommet med i aktiv politisk virksomhet på riksplanet i årene etter krigen. Vi begynte i 1945 med et politisk fellesprogram og under inntrykket av den sterke følelsen av samhörighet som ble skapt under krigen og okkupasjonen. Vi visste vel alle at dette ikke kunne vare, men like til det siste har vi kunnet glede oss over en samarbeidsvilje og en saklighet som vi ikke finner i så mange andre land, og som vi ikke kjenner fra tidligere perioder i vårt eget land.

Ikke alle har likt dette. Ikke Libertas, ikke «Farmand», ikke «Tønsberg Blad». Heller ikke alle i Arbeiderpartiet har likt det. Mange har ønsket klarere markerte skillelinjer og en skarpere tone i den politiske debatt. De som hevder en slik oppfatning, vil sannsynligvis nå få sin vilje. Det har opposisjonen sørget for. Personlig vil jeg beklage en slik utvikling. Jeg tror det har vært til fordel for landet at vi i de vanskelige etterkrigsårene har hatt et relativt godt samarbeid mellom de politiske partiene.

Det har gitt muligheter også for et fruktbringende samarbeid mellom Regjeringen og organisasjonene i arbeids- og næringslivet. Landet og folket taper noe verdifullt ved at motsetningene skjerpes. Partiene som partier taper kanskje ikke på det. For Arbeiderpartiet vil det bety at det vil kunne stå friere.

Men Arbeiderpartiet kjenner sitt ansvar — til alle sider. Vi har 74 representanter her i Stortinget. Opposisjonen kan ta fra oss regje-

ringen, men ikke våre representanter i Stortinget. Fremdeles er nær annen hver velger i landet en arbeiderpartivelger. Vi har vårt ansvar overfor dem, og vi er forpliktet av vårt program. Med eller uten arbeiderregjering skal vi til enhver tid gjøre det vi kan for å få realisert vårt program, for å få innfridd de løftene vi gav våre velgere før valget.

Den borgerlige opposisjon har bestemt seg til å felle Regjeringen på bakgrunn av en ulykke som kostet 21 arbeidere livet. I pressen legger man dessuten til antallet dødsofre fra tidligere ulykker, åpenbart i den hensikt å gjøre den nåværende Regjering ansvarlig for dem alle. Det er skrevet om moralsk svikt hos Regjeringen, om uredelighet, om at den viser ringeakt for Stortinget. Jeg hadde aldri tenkt meg muligheten av at jeg noen gang skulle oppleve noe slikt som dette. Jeg har i stille stunder vært inne på tanken om å gå fra det hele. Det kunne ha vært fristende, men jeg vet jo godt at det er ingen løsning. Jeg kan det ikke av hensyn til meg selv, ikke av hensyn til mine nåværende og tidligere regjeringskolleger, ikke av hensyn til mitt parti og den arbeiderbevegelse jeg har tilhørt i hele mitt voksne liv.

Etter hvert kom det også til å stå klarere og klarere for meg at angrepene på Regjeringen skjøt fullstendig over målet. Og så var det en enkel kjensgjerning, et enkelt argument som virket helt overbevisende og som gav meg en følelse av sikkerhet. Det er ikke de som er utsatt for arbeidsulykker som angriper Regjeringen, ikke arbeiderne, ikke de fagorganiserte. Fra arbeidsplass etter arbeidsplass, fra organisasjon etter organisasjon, kommer det tillitserklæringer til Regjeringen. Ja, så kraftig og så entydig er denne stemning på arbeidsplassene og i fagforeningene at selv de som vanligvis stiller seg kritisk til Arbeiderpartiet og Regjeringen, nå blir med og slutter opp om Regjeringen.

I dag kjenner jeg meg helt trygg på at om Stortingets flertall vedtar et mistillitsforslag, blir ikke det til skam og skade for Arbeiderpartiet. De fem opposisjonspartiene har flertallet i Stortinget, og det flertallet kan de nå bruke til å felle Regjeringen. Har de mot, så har de makt. Men det kommer en dag etter denne. Jeg kjenner meg trygg for at Regjeringen og regjeringspartiet med stor sinnsro kan avvente både folkets og historiens dom.

Presidenten: Hr. John Lyng får ordet til replikk.

John Lyng: Jeg skal bruke mine to minutter til å komme med noen nøkterne kommentarer til det noe temperamentsfulle, partipolitiske kåseri som statsministeren lot seg forlede til å holde.

Statsministerens utgangspunkt var meget enkelt: Her opponerer man mot ham i Stortinget. Det man ønsker er rett og slett å fremkalle en regjeringskrise for å få en annen regjering. — Det er ikke så enkelt. Enhver som kan alminnelig aritmetikk, kan forutsi at en ny, eventuell borgerlig regjering vil få en ytterst vanskelig oppgave, hvilket — som påpekt av mange arbeiderpartifolk — også en rekke av våre egne aviser har fortalt oss.

Men av og til er det slik at man får la vurderingene, kalkylene og regnestykkene over det politisk hensiktsmessige ligge. Man får gjøre det man synes er det riktige, hva enten det medfører behagelige eller ubehagelige konsekvenser for en selv. Det er 74 representanter i denne sal som nå etter grundig gjennomgåelse av denne sak er kommet til det resultat at hvis vi ikke nå sier fra hva vi mener, har ingen av oss noe i denne sal å gjøre lengre. Hvis vi nå fortsatt finner oss i den måte denne Regjering har behandlet dette Storting og særlig opposisjonen i dette Storting på, da har ingen av oss noe mer her å gjøre. Det er vi villige til å trekke konsekvensen av gjennom det forslag vi har fremsatt, og som representerer det maksimum vi kan yte for nå å prøve å tvinge norsk parlamentarisme inn i klarere og renere linjer.

Statsminister Gerhardsen: Hr. John Lyngs innlegg var kanskje heller ikke helt uten temperament og følelse. Jeg kan forstå det. Jeg går ut fra at hr. John Lyng og andre, hvis de gjør et aldri så lite forsøk på å sette seg inn i min situasjon, muligens også vil forstå at jeg kunne bli litt opptatt av det jeg snakket om.

Jeg vil også gjerne si at jeg betraktet det jeg sa, som et meget alvorlig innlegg — ikke som et «kåseri». Jeg synes representanten John Lyng kunne ha spart seg akkurat den bemerkningen. Jeg tror ikke at jeg noen gang i Stortinget har kjent meg i en alvorligere situasjon. Jeg har, så vidt jeg vet, aldri holdt et foredrag så alvorlig som det jeg i dag har holdt. Jeg vet også at det sannsynligvis vil få ganske store konsekvenser. Men så vil jeg jo si at de to minutter som Høyres fører, hr. John Lyng, benyttet på talerstolen, begrunnet bare min påstand om at en her står overfor et avgjørende politisk oppgjør mellom to politiske grupper i vårt Storting og i vårt land. De temmelig drøye beskyldninger som hr. John Lyng kom med mot Regjeringen, må jeg la ligge. De kan ikke imøtegås bare på grunnlag av en enkelt påstand. Der må man få klare

beviser for påstanden før man kan ha noen mulighet for å imøtegå den.

Må jeg få lov å legge til at det samme gjelder i forhold til pressen. Hva skal man gjøre når det sies: Dere er uærlige, dere er uredlige? — en står jo maktesløs overfor slike blanke påstander.

Røiseland: Det er sagt av statsministeren, av hr. Watnebryn og av fleire andre at det har ikkje hendt i Vest-Europa at tilhøve i samband med ei ulykke i ei statsbedrift har ført til politiske bølger. Det kan gjerne vere at påstanden er komen etter at vedkomande har lest rapporten frå Justisdepartementet. Men dette er jo heilt feil, for tingen er at det då ikkje er mange år sidan det danske folketing drøfta spørsmålet om riksrett mot statsråd Kjærhøl etter at grønlandsbåten «Hans Hedtoft» hadde gått under. Så lat oss ikkje høyre denne falske påstanden meir.

Så får ein det inntrykk av statsministeren at Regjeringa har sitt på det tørre, og at det er nokså grunnlaust for opposisjonen å tale om parlamentarisk og konstitusjonelt ansvar i denne saka. Lat meg då nemne at den første som offentleg i denne sak tala om konstitusjonelt ansvar, var dåverande statsråd Holler i sitt brev til statsministeren av 20. juni, og det brevet blei offentleggjort, og det stod i «Arbeiderbladet» 21. juni. Der har han uttrykkelig nemnt at Stortinget skal vurdere hans konstitusjonelle ansvar. Han måtte då, skulle eg tru, rekne med at det var nokså naturleg at dette blei drøfta av Stortinget. Eg må då spørje: Korleis kunne då statsministeren råde Kongen til å la han gå, dersom statsministeren var inne på at Regjeringa hadde sitt på det tørre, at det var heilt urimeleg å tale om konstitusjonelt ansvar, at det berre var noko opposisjonen hadde funne på? Opposisjonen hadde visst ikkje funne på det ein gong.

Statsminister Gerhardsen: Det kan ha vært politiske bølger mot en statsråd på grunn av en ulykke, men jeg fastholder mine ord så lenge hr. Røiseland eller andre ikke kan komme med andre bevis. Det er første gang — så vidt jeg vet — at en hel regjering er søkt styrtet på grunn av en ulykke.

Hvorfor jeg lot statsråd Holler gå? — For di han under inntrykket av Tønseth-rapporten, og jeg tror jeg kan legge til: med bakgrunn i mistillitsforslaget mot ham under koksværkdebatten, hadde en følelse av at det ville være riktig av ham under de omstendigheter å overlate til en annen å lede Industridepartementet under de videre undersøkelser som skulle foretas. Kanskje kan en også legge til at for den som første gang leste rapporten og tok bokstavelig de

konklusjoner kommisjonen var kommet til, og kanskje var av den oppfatning at de var ubestridelige, virket det naturligvis sterkere enn det gjør i dag da vi vet — og her intet ondt i og for seg sagt om Tønseth-kommisjonen — at det er på det rene at mange av de konklusjoner den er kommet til, er omtvistet. Ingen tør i dag si noe om det som vil bli det endelige resultat av de spørsmål som der er reist.

Borten: Jeg vil først spørre presidenten hvor denne debatten skal havne hvis rammen av det innlegg statsministeren holdt, skal være normgivende for resten av debatten. Det er sagt tidligere at det er innstillingen vi diskuterer. Det merket jeg ikke svært mye til i statsministerens innlegg.

Jeg synes også det er en tragisk bakgrunn for denne saken — det er ikke uenighet om det. Men det er ikke selve ulykken, men de administrative forhold den avslørte, som er grunnen til at opposisjonen har tatt saken opp. Og jeg mener at opposisjonen ville ha forsømt sin parlamentariske plikt dersom den hadde unnlatt det.

Men jeg synes nå at man må reise spørsmålet om ikke den måte selve ulykken dras inn i bildet på, grenser mot uanstendighet. Ulykken dras inn for å dekke de administrative forhold som kritiseres.

Til slutt: Statsministeren var veldig forarget på pressen og det trykte ord, det vil si den borgerlige presse som fikk ren adresse. Arbeiderpressen, representert f. eks. ved «Nordlys» ved redaktør Jaklin som er tidligere stortingsmann, har for å ramme tidligere kolleger og politiske motstandere, for å bruke det uttrykket, karakterisert kolleger som likrøvere eller likplyndrere.

Jeg vil stille statsministeren det konkrete spørsmål: Hvorfor gjelder ikke den moralske forventning og de moralske krav til renslighet og den moralske fordømmelse også den del av Arbeiderpartiets egen presse som kan skrive slik når stortingsmenn reiser spørsmål i nasjonalforsamlingen?

Statsminister Gerhardsen: Nå er altså situasjonen den at det er Regjeringen og Arbeiderpartiet som bebreides for at denne ulykken bringes inn i den politiske debatt. Det er da så vidt jeg skjønner, å sette saken fullstendig på hodet. Det ville ikke falle meg inn et øyeblikk å bebreide noen stortingsrepresentant at de på bakgrunn av en ulykke, en granskningsrapport og andre opplysninger som foreligger, gjerne vil komme til bunns i administrative og andre forhold, prøve å finne ut om det er feil og mangler, og så påtale

dem og sørge for at de blir rettet opp. Det gjør en vel ofte i forskjellige saker, og, som sagt, det er det en naturlig plikt for enhver stortingsrepresentant å gjøre, og ingen ville ha hørt et bebreidende ord om det var gjort på den måten.

Men det jeg for mitt vedkommende mener at vi har rett til å bebreide opposisjonen for, er at den gjør denne saken i første rekke til en politisk sak som skal ramme en hel regjering og med den et helt parti.

En skal kanskje være varsom med i for stor grad å trekke pressekommentarer inn i debatten. Men nettopp fordi det gjelder «Aftenposten», som ellers er en av de mest saklige aviser, vil jeg nevne at den fredag kveld hadde en leder der det til slutt i artikkelen heter:

«Makten har korrumpert Arbeiderpartiet. Regjeringsansvaret må over på nye hender.»

«Korrumpert» går på moralen, og her er «Aftenposten» ikke snauere enn at den adresserer det til hele Arbeiderpartiet som et korrumpert parti. Jeg nevner det bare som et eksempel på det vi er utsatt for. Vi er ikke mer enn mennesker vi heller, og vi reagerer mot urimeligheter.

Hambro: Det er bare et lite spørsmål i statsministerens innlegg som jeg har lyst til å nevne i dette 2 minutters innlegg. Statsministeren spurte med en viss indignasjon hva en utenriksminister, hva en handelsminister eller hva en landbruksminister skulle ha foretatt seg i en slik sak. Til det er det vel å svare at spørsmålet er ikke hva en enkelt statsråd skulle ha gjort ved et bestemt sikkerhetstiltak, men spørsmålet er om det ikke eksisterer et visst solidarisk ansvar i en regjering. Det ansvaret kan stille seg forskjellig i forskjellige politiske situasjoner og for forskjellige regjeringer. Men vi i opposisjonen i denne sal har i en lang årrekke hatt en fornemmelse av at ingen kritikk mot noe enkelt medlem av Regjeringen unnlater å ha til følge en solidaritetserklæring fra hele Regjeringen og en mur av støtte rundt denne statsråd, ikke bare fra Regjeringen selv, men også fra Regjeringens parti i denne sal. Og hvis det er riktig, som jeg tror det er, at Regjeringen alltid står som en mur rundt sine enkelte medlemmer og beviser denne sin solidaritet, da har ikke statsministeren noen grunn til å spørre med en viss forargelse hva hver enkelt statsråd skulle gjøre i en gitt situasjon.

Statsminister Gerhardsen: Jeg hadde ikke ventet å få noe svar på det spørsmålet jeg stilte, og det har jeg da heller ikke fått. Hr. Hambro har ikke gitt noe svar på mitt spør-

mål. Han har gått utenom det og snakket om noe annet.

Det var dette med et solidarisk ansvar innad i en regjering. Ja, selvfølgelig er det det. Det er et samarbeid, og det er et solidarisk ansvar. Men på den annen side vil man også kanskje forstå at med den arbeidsmengde en regjering har i dag — og dette vil da kanskje hr. John Lyng og hans øvrige eventuelle regjeringskolleger få erfaring for i løpet av de nærmeste dagene, kan hende — er det ikke lenger som det var i årene f. eks. før den første verdenskrigen, at en statsråd kunne komme på sitt kontor kl. 10 eller 11 eller 12 om dagen, og være der et par timer. Nå går arbeidet — jeg hadde nær sagt døgnet rundt, og hver enkelt statsråd dynges ned av saker og har ansvaret for sine saker. Og det faller på fellesskapet en ganske svær og betydelig arbeidsmengde, der vi prøver i fellesskap å finne de riktige og de beste løsningene.

Når det gjelder nettopp de forholdene vi diskuterer her i dag, har jeg for min del bl. a. hver gang jeg har hatt en mulighet for å snakke med dem som kan ha vært på Svalbard, snakket med dem på samme måte som jeg har snakket med industriministeren og kommunalministeren om problemene. Men når vi alltid der vi foretar undersøkelser, får som resultat at forholdene er i orden, hva skal vi så mer gjøre?

Garbo: Det første statsministeren og hans regjering skulle gjøre, var å sørge for at bedriften der oppe fikk det antall ledende, utdannede folk som tidligere undersøkelseskomisjoner gang på gang har fastslått var et minstemål for at forholdene skulle være betryggende.

Jeg vil ikke ta avstand fra den karakteristikk som statsministeren gav en del av debatten utenfor denne sal om Kings Bay-saken. Jeg syntes det var fælt å se overskriftene i kioskene: «Vi vil ha en ærlig Regjering», med den insinuasjon som deri lå mot de sittende statsråder. Jeg syntes det var fælt. Men jeg undres på om statsministeren selv er klar over i hvilken grad han selv, først ved sitt innlegg i Odda, og fram til sin tale her i dag, har medvirket til å gi debatten den personlige og bitre karakter som den har fått. Han har gjort det derved at han har renonsert på å drøfte denne sak på det saklige og konkrete plan, og ved i stedet å gå over til å tale om politikernes personlige motiver. Han har kastet fram den beskyldning at det som vesentlig opptar opposisjonen her, det er å misbruke en arbeidsulykke til å skaffe seg selv politisk makt. Jeg undres på om han er klar over hvilken drøy beskyldning dette er mot politiske kolleger. Og

1963. Em. 20. august. — 1) Eksplosjonsulykken på Svalbard (Ny Ålesund)
5. nov. 1962. 2) Kings Bay Kull Comp. A/S

(Garbo)

jeg undres også på hva Arbeiderpartiet ville ha gjort hvis det selv i opposisjon hadde stått overfor en slik serie av forsømmelser som er blitt avdekket i forbindelse med denne sak.

Presidenten: Tiden er ute.

Statsminister Gerhardsen: Jeg har ikke gitt uttrykk for at jeg har dratt politikernes personlige motiver i tvil. Jeg har her operert med partiene, og jeg vil beklage det meget om noen har oppfattet mine uttalelser slik at det var personlige motiver jeg mente. Det er politiske motiver og politiske drivkrefter som her ligger bak, etter min mening, og det er det jeg hele tiden har hatt i tankene.

Det første Regjeringen skulle ha sørget for, var å skaffe tilstrekkelig antall ledende og utdannede folk på Svalbard, sa hr. Garbo. Ja, der må jeg vise til det jeg sa i innlegget mitt, at det kan da ikke være en regjerings oppgave å sitte og se til at de har tilstrekkelig og utdannet personell i alle de mange, mange statens bedrifter og virksomheter. En kan da ikke mene at det skal være en samlet regjerings oppgave. Hvis Regjeringen får kjennskap til, får rapport om, at det her er mangler, så ville jeg for mitt vedkommende sannsynligvis, som statsminister, som regjeringsjef, ha sagt til vedkommende statsråd: Her må du prøve om det er mulig også fra statsrådets side, fra departementets side, å skaffe Kings Bay det nødvendige mannskap. Det ville jeg ment var min plikt og min oppgave, og det ville det falt naturlig for meg å gjøre. Og jeg vil tro at industriministeren til enhver tid også ville ha sett det på den måte. Men når en ikke er orientert om tilstanden, kan en jo vanskelig bebreides at det ikke er gjort noe.

Presidenten: Tiden for replikkordskiftet er dermed ute.

Bondevik: Det er med verkeleg sorg at eg har følgd ein del av denne debatten. Særleg vil eg peika på somt av det som vart sagt i føremiddag. Eg melde meg på til replikkordskiftet etter første talar, men fordi det var så mange andre som var føre meg, slapp eg ikkje til.

Det som eg framom alt vil sitera, er noko som representanten Wormdahl sa — og eg har det stenografiske referat for meg:

«I den serie av halve og hele usannheter, misforståelser og mistenkeliggjøringer som danner grunnlaget for det borgerlige mind-

retall, er det ett forhold jeg særlig vil ta fatt i.»

Eg hadde rekna med at presidenten hadde bruka klubba på ordelaget «usannhet». Så langt som eg kan tolka norsk språk i ein slik samanheng, tyder «usannhet» at ein med vilje kjem med noko som ein veit ikkje er sant. At Tønseth-kommisjonen her er i siktelina, kjem tydeleg fram av det som representanten elles sa, for han nemnde berre denne kommisjonen og den rapporten som Tønseth-kommisjonen har kome med.

At Tønseth-kommisjonen kan verta hardt kritisert i pressa, det får ein vel finna seg i i eit fritt samfunn. Noko heilt anna er det at ein brukar slike ordelag frå talarstolen i Stortinget. «Halve og hele usannheter» er grunnlaget for det som mindretallet hevdar, og det må også då vera grunnlaget for det som Tønseth-kommisjonen byggjer på, etter uttrykka som hr. Wormdahl bruka.

Eg vil då spørja: Kunne det ikkje vera råd å lata vera å mistenkjeleggjera opposisjonen for å ha uedle motiv? Eg er glad for at dei sterke orda, i alle tilfelle dei sterkaste orda, har kome frå talarar som høyrer til Arbeidarpartiet, og eg går ut ifrå at det ikkje skal verta vanleg skikk i det norske Storting at det som er allment godkjent som former som ein ikkje bør bruka i det parlamentariske liv, skal verta vanlege etter denne tida.

Statsministeren prøvde å forsvara eit av dei sterke ordelaga som han nytta, i og med at han i slutten av replikkordskiftet sa at han opererte med partia og ikkje med personar. Då må eg spørja statsministeren om ikkje partia er samansette av personar. Om dersom partia fører noko i marka som er uærleg eller uansvarleg, så må det vel stå personar bak dette?

Eg har den tiltru til dei som ser eller høyrer denne debatt, at dei veit å setja grensa mellom saklege argument og propaganda. Eg siktar her særleg til innlegget frå hr. Watnebryn. Det er noko av det mest aggressive eg har høyrte i Stortinget. Eg skal elles ikkje gjeva innlegget den karakteristikken som eg skulle ha god hug til å koma med; eg vil ikkje koma med noko i denne samanheng som kan tolkast i den lei at ein ikkje kan vera roleg og sakleg også i vanskelege spørsmål. Hr. Watnebryn var elles elskverdig nok til å kalla meg ein framsynt mann i sitt innlegg. Og det var på grunnlag av det som eg sa i Stortinget den 20. juni i år. Men når han hevdar at innlegget mitt og det eg sa i den samanhengen, hadde noko med k o m m u n e-